

L'ESCUT DE LA CIUTAT DE BARCELONA

És evident que en concebre l'escut de la ciutat de Barcelona hom posà cura a manifestar la seva doble i alta condició de cap del Principat i de seu de la Casa comtal, posant en lloc preferent la creu vermella sobre camp d'argent, armes heràldiques de la ciutat i del comtat de Barcelona — i, per tal com aquest era capdavanter de tots els comtats catalans, representant

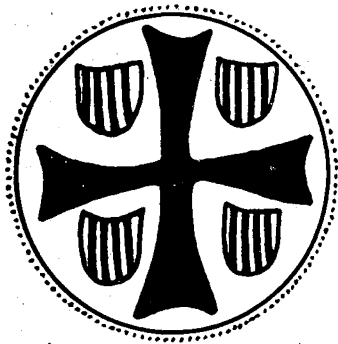

Fig. 1

també de tot el Principat —, i al seu costat els quatre pals vermells sobre camp d'or, ensenya dels comtes de la casa de Barcelona, que un dia, ultra senyorejar Catalunya, per casament de Ramon Berenguer IV amb Peronella d'Aragó i mitjançant pacte amb Ramir *el Monjo*, passaven, per dret de baró, a substituir els de la casa de Sobrarb en la representació i el regiment del regne d'Aragó.

Des del primer segell que hom coneix de la ciutat, de l'any 1289, queda clara aquesta concepció de la representació sigillar i heràldica de Barcelona (fig. 1).

Però en determinats moments apareix una nova modalitat, que, si bé històricament diu el mateix i no cridaria l'atenció en un segell o en un document de l'Edat mitjana, al nostre temps no deixa d'ésser una mala interpretació que es presta a equívocs i a assentar precedents de dubtosa solvència: es tracta de quan hom fa l'escut posant les armes de la casa de Barcelona amb solament dos pals (fig. 2).

Hom ha volgut donar moltes raons per a justificar la validesa d'aquesta forma interpretativa: una d'elles és que l'escut del Principat — la creu —

es posa sobre el camp de la casa de Barcelona, que ha estat prèviament quarterat, i que, per tant, solament es veuen els quatre pals en els dos quaters oposats que queden descarregats; la qual cosa produeix certament una visual de dos pals en cadascun d'ells (fig. 3).

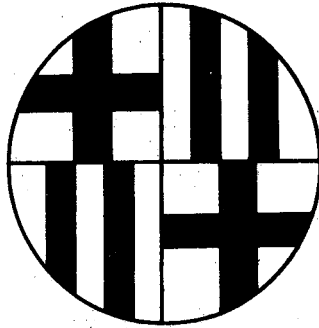

Fig. 2

Però aquesta explicació queda invalidada pel fet que un carregament que tapa part d'unes armes és sempre una vexació o, més ben dit, deixa les armes tapades en part, en un pla d'inferioritat, cosa que no sabem que mai s'hagi pretès de fer en l'escut de la ciutat de Barcelona.

D'altres opinen que amb dos pals a cada quarter està bé pel fet que antigament no era fix el nombre de pals que feien les armes de la casa de

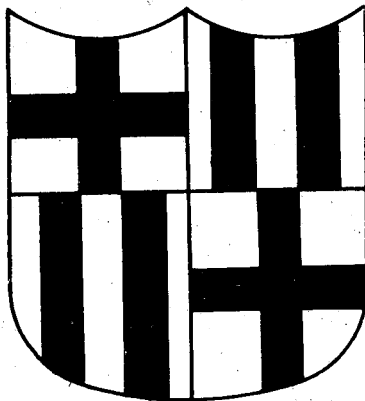

Fig. 3

Barcelona i que a l'Edat mitjana, i fins més tard i tot, no era precisat aquest detall del nombre de pals. I, efectivament, tenen raó tractant-se d'un document sigillar o heràldic anterior al segle XII. Però des d'aleshores, que per manifestació oral i escrita dels nostres comtes i per pintures murals a la llar mateixa del monarca — pintures del Tinell — sabem que són quatre

els pals que cal posar-hi, ja no hi ha cap dubte que tots els segells que no estan així són mal interpretats. I encara que inicialment (segle IX) les armes de la casa de Barcelona eren d'or amb quatre pals vermells, la falta de precisió sobre l'abast d'una cosa que naixia féu que més tard, quan ja fou de general estimació que aquests senyals distingien les cases a què pertanyia el qui les usava, i quan ja gairebé tots els senyors en portaven, aparegué la iniciativa de no portar-los el senyor d'una manera visible, sinó l'escuder i en general, més tard, potser al segle XII o XIII, el servei masculí de la casa.

Això consolidà l'ús de l'uniforme i hi afegí aquesta particularitat heràldica, que esdevingué de ritual a les grans cases, i féu que hom acostumés a confeccionar les vestes i sobrevestes dels guerrers i patges amb les armes de llurs senyors, en colors.

Als segles XI i XII, doncs, la casa de Barcelona portava un camp de barres roges, així com la casa de França portava un camp de flors de lliri. Després a França l'escut quedà amb tres flors de lliri, i a Barcelona, amb els quatre pals.

Això es produí, tanmateix, a mesura que anava modelant-se el concepte de l'heràldica i el paper que feia dins la vida social i política dels personatges, i el major o més evolutiu desenrotllament de la formació nacional de cada país.

Per això al començ d'utilitzar l'heràldica com a demostració de la jerarquia estatal o nacional del Cap del nostre país, el 1147,¹ el concepte general definidor de les armes de la casa de Barcelona era que eren «d'or, barrat de vermell», sense precisar el nombre de barres o pals que havia d'haver-hi, perquè ningú no s'havia parat a puntualitzar-ho, per tal com hom no en sentia la necessitat, i perquè així, amb un nombre imprecís de pals, hom veia que ho portaven els patges i escuders de la mateixa Casa comtal i els gallardets i les banderes dels vaixells i les gualdrapes dels cavalls dels mateixos senyors.

Aquesta falta de precisió es manifesta també en documents oficials.

En el Parlament de Barcelona tingut el 1396 per la reina Maria de Luna, muller i lloctinent del rei Martí, sobre ambaixada del malaurat rei de Sicília del mateix nom, primogènit de Catalunya-Aragó, s'ordenà «que les galeas no porten vandra, cendals, ne panys de senyal alcú sinó del comtat de Barcelona, ço és, barres grogues e vermelles solament».² Hom parla, doncs, del *senyal* del comtat de Barcelona com a format per *barres*, sense, però, dir quantes.

Aquesta falta de precisió queda demostrada a bastament obrint qualsevol llibre de numismàtica i sigillografia i fixant-se concretament en aquest detall.

No cal sinó fullejar un catàleg de numismàtica; per exemple, el segon volum de la *Descripción general de las monedas hispano-cristianas*, d'Aloïss Heiss, i a la làmina setanta-tres comença una secció dels reis de Catalunya-Aragó on poden veure's monedes amb tres, quatre, cinc, sis i set pals, de Joan II, Pere de Portugal i Renat d'Anjou, i a la làmina següent, de

1. *Primers segells de Ramon Berenguer IV*, dins FERRAN DE SAGARRA, *Sigillografia Catalana*, vol. I, segell 1.

2. Arxiu Històric de la Ciutat, *Llibre de Bàndols*, 1394-99.

Ferran II, amb cinc i sis pals, de Joana i Carles, amb sis i amb vuit, i així successivament.

A la *Sigillografia Catalana* de Ferran de Sagarra, vol. II, trobarem anomalies d'aquestes en innombrables làmines; per tal d'ésser breus, però, citarem solament la làmina CXVIII, on hi ha un segell de la Vegueria de Cervera amb quatre pals i un altre amb vuit; a la làmina CXIX hi ha dos segells de la Vegueria de Lleida amb vuit pals, i a la següent, una de la Vegueria de Vic, amb sis.

La revisió detallada faria aquest treball inacabable; però la simple consulta de les dues obres esmentades fa arribar a la conclusió que no eren precisades les barres o pals que calia posar a les armes de la Casa comtal barcelonina, desorientació escampada als segles IX-XII i mai no rectificada.

No rectificada per qui? No ho creiem pas feina del poble ni dels pocs que sabien d'escriure en aquells primers temps i quan els mateixos comtes-reis ho toleraven. I més tard ja hi havia massa mals antecedents per a atrevir-se a esmenar-ho.

Amb tot, diversos reis i prínceps precisaren que eren quatre els pals que feien les armes de llur casa. Tanmateix, en algun d'aquests documents que ho precisen, l'escrivà reial, en intentar després dibuixar l'escut, ho fa malament. Vegeu els documents que publica Sagarra en la *Sigillografia Catalana*, vol. I, làm. I. Jaume II hi signa un manament sobre la forma de fer els segells, i dels tres dibuixos que il·lustren l'escrit del pergami, no n'hi ha cap que tingui un dibuix correcte dels quatre pals, bé que de tots tres es desprèn que aquest era el desig del qui feia el dibuix.

De tot això es dedueix clarament que l'escut dels comtes de Barcelona, si un temps podia passar amb un nombre indeterminat de pals, no és ben interpretat des del moment que de segles ençà tots sabem que aquell escut ha d'interpretar-se, per fer-ho correctament, amb quatre pals.

I en la confecció de l'escut de la ciutat de Barcelona, així com en el de diverses poblacions catalanes, on es comet el mateix equívoc, hom ha de posar quatre pals al lloc on l'escut vol dir — com, per exemple, en el de Badalona — que és del comtat de Barcelona, i els quatre pals han d'alternar amb les armes dels Gualbes, que són els qui senyorejaven la població en sentir la necessitat d'un escut sigillar local, o com en el de Granollers, on han d'alternar les quatre barres amb els corbs que testifiquen que fou en temps del senyoriu dels Corberes quan cristallitzà el seu escut representatiu.

Tots, aquests i els altres, amb quatre pals a cada quarter i no amb dos com, per emulació a Barcelona, alguns fan en diferents moments, no pas sempre, ja que a totes aquestes poblacions es fa bé un temps i després es torna a caure en l'equívoc.

La prova de la forma correcta de fer-ho és la manera com ho han interpretat en llurs obres els heraldistes.

F. X. de Garma i Duran,³ F. Piferrer,⁴ J. J. Vilar Psayla,⁵ que s'han

3. *Adarga Catalana*.

4. *Nobiliario de los Reinos y Señorios de España*.

5. *Linajes Nobles de España*.

ocupat d'aquesta qüestió, així com els manuscrits que, conservats a la Biblioteca de Catalunya, a l'Arxiu de la Ciutat i d'altres, l'interpreten amb quatre pals. Pere Costa, en el seu *Nobiliari del segle XVIII* (manuscrit de la Biblioteca de Catalunya); P. M. Rigal i Fargas, en el *Tratado de Nobleza* (manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat), vol. VII, fol. 45; un bell *Llibre d'Armes* de la Casa de Pinós, del 1751 (manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat); Ll. Domènech i Montaner, en el seu *Armorial* (manuscrit també de l'Arxiu Històric de la Ciutat), tots interpreten l'escut de Barcelona amb

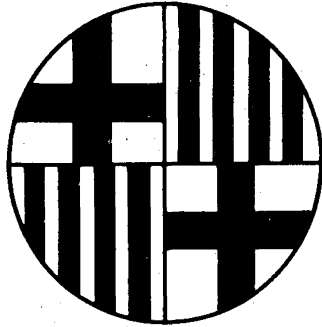

Fig. 4

quatre pals. En canvi, uns funcionaris municipals porten actualment la magnífica placa en colors sobre el pit amb dos pals, i els botons de llur uniforme, amb quatre; d'altres, al revés, els botons de l'uniforme, amb dos, i la placa de la gorra o del casc, amb quatre.

I el que és curiós és que, fora d'aquí, gairebé sempre ho fan bé. És a Barcelona on hom persevera en aquell equivoc inicial que fa mil anys que dura d'una manera alternada i que desitjaríem molt que alguna vegada i per sempre hom intentés d'esmenar.

L'escut de la ciutat de Barcelona proclama que fou cap del Principat i seu de la Casa comtal, i en compondre'l cal posar-hi alternades les armes del Principat, o sia la creu plana vermella sobre camp d'argent i les armes de la Casa comtal del Barcelona, ço és, quatre pals vermells, sobre camp d'or⁶ (fig. 4).

M. BASSA I ARMENGOL

Barcelona.

6. Vegeu també els següents treballs: LL. DOMÈNECH I MONTANER i F. DOMÈNECH I ROURA, *Ensenyes nacionals de Catalunya*; A. DURAN I SANPERE, *La heràldica de la Ciutat*, "La Vanguardia", 7-VII-1935; ID., *El escudo heràldico de Barcelona*, "Barcelona: Divulgación histórica", VIII (1947); ID., *La señal heràldica de Barcelona*, "Gaceta Municipal", Suplemento, noviembre 1953; ID., *La Ciudad y sus primeras representaciones gráficas*, "Diario de Barcelona", 14-VIII-1954; M. BASSA I ARMENGOL, *En torno al escudo de la ciudad*, "Diario de Barcelona", 22, 26 i 31-I-1954.